

OKTATÁSMÓDSZERTANI FÜZETEK

KISS VALÉRIA

INTERAKTÍV SZEMINÁRIUMOK A JOGÁSZKÉPZÉSBEN

OKTATÁSMÓDSZERTANI FÜZETEK II.

**INTERAKTÍV
SZEMINÁRIUMOK
A JOGÁSZKÉPZÉSBEN**

KISS VALÉRIA

INTERAKTÍV SZEMINÁRIUMOK A JOGÁSZKÉPZÉSBEN

Az Igazságügyi Minisztérium „Jogászképzés színvonalának emelését célzó programok” keretében támogatott „Az egyetemi jogászképzés komplex oktatásmódszertani fejlesztése” című alprojekt részeként készült oktatást támogató eszköz.

Sorozatszerkesztő:

Fleck Zoltán

© Kiss Valéria, 2017

ISBN: 978-963-284-891-4 978-963-284-892-1 (online)

ISSN: 2559-9534

Felelős kiadó:

az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állami és Jogtudományi Kar dékánja

Projektvezető: Sándor Júlia

Kiadói szerkesztő: Gaborják Ádám

Technikai szerkesztő: Durmits Ildikó

Tipográfia: Takács Viktória

Borítóterv: Csele Kmotrik Ildikó

TARTALOM

Miről és kinek szól ez a füzet?	1
A szemináriumi munka megtervezése	8
Felkészülés az órára: Hogyan lehet segíteni az otthoni tanulást?	11
Interaktív szemináriumi módszerek	14
<i>A foglalkozások megtervezésének alapelvei</i>	15
<i>Felkészülés az órára: óravázlat</i>	16
<i>Ráhangelődés</i>	18
<i>Megértés: a szövegfeldolgozás módszerei</i>	19
<i>A megtanultak alkalmazása: vita, szerepjáték, jogesetmegoldás</i>	22
<i>Reflexió és lezárás</i>	29
<i>Számonkérés és értékelés</i>	29
<i>Az otthoni felkészülés számonkérése</i>	30
Zárszó	34
Függelék	35
Felhasznált irodalom	37

1 MIRŐL ÉS KINEK SZÓL EZ A FÜZET?

A füzet a kiscsoportos, interaktivitásra épülő foglalkozások, szemináriumok oktatásmódszertani kérdéseivel foglalkozik. A terjedelemre és a műfajra tekintettel ez a módszertani füzet nem lehet átfogó kézikönyv. Kiindulópont, gyorsan feldolgozható, áttekinthető és használatba vehető útmutató.

A felsőoktatás pedagógiájának szakirodalma óriási, számos képzés van az oktatók számára. Vannak területek és intézmények, ahol ennek nagy múltja van. Vannak olyan szakok, ahol csak az utóbbi időben, de egyre több helyen ismerik fel az oktatásmódszertani kérdésekre való reflexió szükségességét. Ez a füzet (és a sorozat, amelynek része) annyiban hiánypótló, hogy kifejezetten a jogászképzésről szól. A jogászok képzése számos sajátos módszertani problémát vet fel, és reményeink szerint ez a füzetsorozat jó kiindulópont lehet a szakmai vitákhoz ebben a körben, miközben érdemi, gyakorlati segítséget nyújt az oktatóknak.

A füzet megírása kapcsán kilenc, az ELTE jogi karán dolgozó oktató óráit látogattuk meg, ezek a látogatások és az órákat követő beszélgetések és oktatói interjúk tapasztalatai, eredményei számos új szempontot adtak. Ez a folyamat önmagában is nagyon tanulságos volt, újra rávilágított arra, hogy az oktatói fejlődésben az egyik legfontosabb tényező maga a műhelymunka, a tapasztalatok megosztása.

A füzet készítése során, 2016 őszén egy rövid kérdőívben megkérdeztem az ELTE ÁJK oktatóinak véleményét arról, hogy milyen egy jó szeminárium. Emellett 2017 márciusában a joghallgatók szemináriumokkal és előadásokkal kapcsolatos tapasztalatait és elvárásait mértük fel, két különálló, de struktúrájában hasonló kérdőív segítségével. Ennek, valamint az oktatói tapasztalatok feltérképezésének (óralátogatások és interjúk) eredményeit foglalja össze a következő rész. A füzet jelentős része azokról a kulcspontokról szól, amelyek ezek alapján kirajzolódtak. Az oktatók válaszaiban nagyon gyakran, szinte minden válaszadónál megjelent az interaktivitás, beszélgetés, érdemi eszmecsere, mint a jó szeminárium jellemzője. A konkrétabb elvárások részben a tanulási folyamatra magára vonatkoztak, részben pedig az oktatókkal és diákokkal kapcsolatos várakozásokat fogalmazták meg.

”

***A jó (vagyis,
a többség szerint:
interaktív)
szemináriumhoz
szükség van arra,
hogy a hallgatók
felkészülten
érkezzenek az
órára, ez volt az
egyik kulcspon.***

A szemináriumi munka tágabb környezetéhez soroltam a füzetben az oktatási folyamat kereteiről szóló kérdéseket, a tematika világos ívét, következetességét és azt, hogy ezek a feltételek már a tárgyfelveletkor világosak legyenek a résztvevők számára. Az erről szóló rész nagyban támaszkodik a füzet sorozat első darabjára.¹

A jó (vagyis, a többség szerint: interaktív) szemináriumhoz szükség van arra, hogy a hallgatók felkészülten érkezzenek az órára, ez volt az egyik kulcspon. A füzetben ezért külön rész foglalkozik azzal a kérdéssel, hogyan lehet elérni azt, hogy a diákok felkészülten érkezzenek az órára.

Az oktatói válaszokból kirajzolódik egy kép arról, milyen az ideális szeminárium, de viszonylag kevés oktató említett konkrét módszertani elemeket, amelyekkel el lehet érni azt, hogy a kontaktórákon az otthoni tanulás eredményét gyakorlatban kipróbálhatják a diákok, megtanulhatják alkalmazni a tanultakat, érvelni a tudásuk felhasználásával, vagy éppen kritikát fogalmazhatnak meg a tanultak alapján. A füzetben ennek megfelelően hosszabb rész szól arról, milyen módszerekkel lehet különböző típusú tudáselemeket „élővé” tenni az órán. Ebben a részben lesz szó a foglalkozások megtervezéséről és az órai munka módszereiről. A függelékben további szakirodalom és hasznos anyagok találhatók.

Köszönettel tartozom Báldy Péternek, Dojcsák Dalmának, Fazekas Jánosnak, Fekete Balázsnak, Hoffman Istvánnak, Rigó Balázsnak és Vissy Beatrixnak, mert lehetővé tették, hogy meglátogassuk az óráikat, és megosztották a tapasztalataikat a szemináriumok tartásával kapcsolatban. Külön köszönet illeti Tóth Fruzsínát és Tókey Balázst, akik ezen túl a füzet elkészítéséhez kapcsolódó kutatási munkák különböző szakaszaiban is nagy segítséget nyújtottak.

¹ FLECK Zoltán: A jogászképzés szintleíró jellemzői. Oktatásmódszertani Füzetek 1. Budapest, 2017.

2

MILYEN A JÓ SZEMINÁRIUM?

Ahhoz, hogy megfelelő módszereket választhassunk, szükség van arra, hogy megtudjuk, mitől jó egy szeminárium a diákok és oktatók szerint. Ennek egyik eszköze egy rövid hallgatói és oktatói kérdőív volt. Az oktatói tapasztalatok felmérése körében pedig óralátogatásokra és ezekhez kapcsolódó beszélgetésekre is sor került.²

A HALLGATÓI FELMÉRÉS EREDMÉNYEI³

A hallgatók véleményének felmérésével kapcsolatban az volt az elsődleges célunk, hogy minél több hallgató véleményét megismerhessük ezen a téren. Így egy online formában kitölthető, anonim kérdőívet használtunk. Törekedtünk arra, hogy a kérdőív minél gyorsabban kitölthető legyen, mert így biztosítható a minél magasabb részvétel. Ezért mindössze 20 kérdésben maximalizáltuk a kérdőív terjedelmét, és arra törekedtünk, hogy minél kevesebb nyitott kérdést használjunk. Nem tettünk fel az egyes tárgyak vonatkozásában külön kérdéseket.⁴

A jogászképzésben tartott kötelező szemináriumokat a diákok lényegesen interaktívabbnak, oldottabb légkörűnek és gyakorlatiasabbnak tartották, mint az előadásokat. A válaszadók valamivel több mint fele (50,3%) összességében elégedett volt a szemináriumaiival. Ugyanakkor majdnem ugyanennyien (47,9%) fogalmaztak meg vegyes véleményt a szemináriumokkal kapcsolatban: bár voltak jó gyakorlati óráik, fontosnak tartanak a szemináriumok színvonalának emelését. Ez alátámasztja azt, hogy szükség van a minőség javítására. Ennek fontos eszköze lehet az oktatók számára folyamatosan (de önkéntesen) elérhető módszertani képzés, illetve a visszajelzések árnyaltabb rendszerének kiépítése és működtetése.⁵

2 A módszertani füzet sorozat előadásokkal foglalkozó füzetében olvashatók a jogászképzés keretében tartott tantermi előadásokról szóló, hasonló felmérés eredményei.

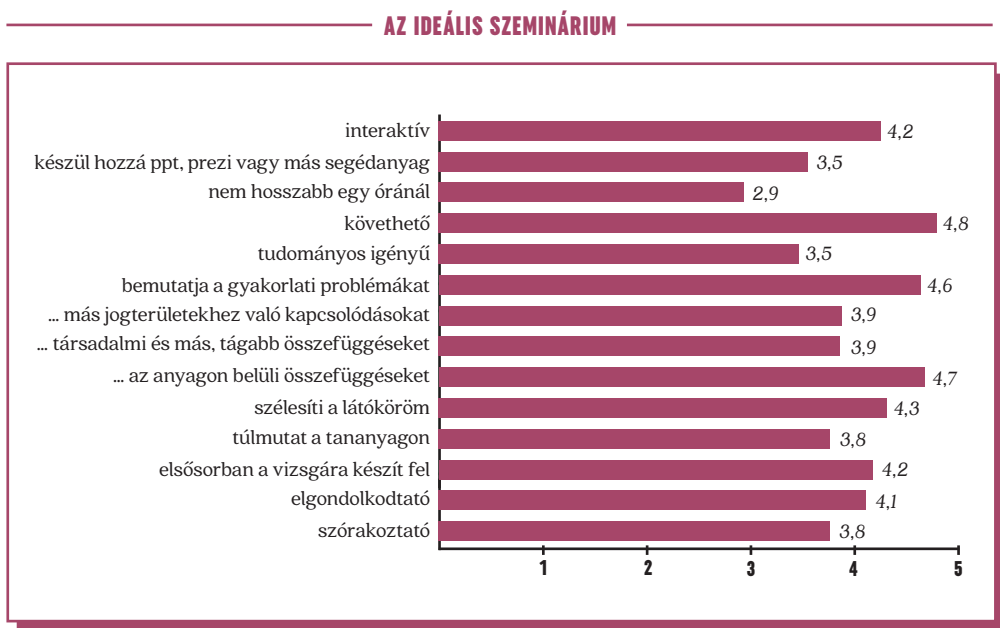
3 A hallgatók szemináriumokkal kapcsolatos tapasztalatairól és várakozásairól szóló kutatást az előadásokra vonatkozó hasonló felméréssel együtt végeztük el.

4 Ugyanakkor a szemináriumok fejlesztésének fontos eszköze lehet az, hogy a tárgyfelelős egy-egy szemeszter végén visszajelzést kér a hallgatóktól a szemináriumvezetők munkájáról.

5 Az oktatási folyamattal való hallgatói elégedettség szemeszter végi felmérése mellett hasznos visszajelzésekkel szolgálhatnak a tárgyat oktató kollégák is. A tanszékek műhelyszerű működése lehet a minőség fejlesztésének kulcsa. Erről a kérdésről a füzet későbbi részében még lesz szó.

A kérdőív utolsó részében az ideális szeminárium jellemzőire kérdeztünk rá. Az egyes válaszlehetőségek a szemináriumok egy-egy jellemzőjét tartalmazták, és a válaszadóknak azt kellett megjelölniük, hogy mennyiben értenek egyet azzal, hogy az adott jellemző igaz az ideális szemináriumra (az egyes válaszlehetőségek az alábbiak voltak: 1. *egyáltalán nem értek egyet*; 2. *inkább nem értek egyet*; 3. *közömbös számomra/nem tudom megítélni*; 4. *inkább egyetértek*; 5. *teljes mértékben egyetértek*).

Az alábbi grafikonon látható a beérkezett válaszok megoszlása.

Ahogy az ábrán is látható, a diákok által többnyire magasra értékelt vonások a követhetőség, a gyakorlatiasság és a tananyagon belüli összefüggések megmutatása. Az interaktivitást vagy a vizgára való felkészítést meglepő módon nem találjuk az élmezőnyben, bár szintén általánosan nagyon magasra értékelt vonásai a gyakorlati óráknak. Úgy tűnik, hogy bár a diákok fontosnak tartják, hogy a szeminárium szélessítse a látókörüket és elgondolkodtató legyen, a más jogterületekhez való kapcsolódások és a tágabb (pl. társadalmi) összefüggések megismerése fontos, de nem kiemelkedően fontos szempont számukra annak megítélésében, hogy a szeminárium mennyire hasznos, jó, közelít az ideálishoz. Sem a segédanyagokat, sem a tudományosan magas színvonalat nem várják el kifejezetten, és úgy tűnik, közömbös számukra az, hogy a szeminárium rövid (legfeljebb egy óra időtartamú) legyen. A szintetizálás, más jogterületekkel való összekapcsolás igényének és a társadalmi kontextus iránti fogékonyságnak ez a viszonylag alacsony szintje, háttérbe szorulása aggasztó, és azt mutatja, hogy a képzés kimeneti követelményeinek megvalósulásához szükség van arra, hogy a számonkérések rendszerének,

”
**... a diákok
nem teljesen
más profilú
szemináriumokat
tartanának
hasznosnak,
hanem azt tartják
szükségesnek, hogy
hatékonyabban
valósuljanak meg
a már most is
megfogalmazott
oktatói
célkitűzések.**

módszereinek fejlesztésével, illetve más módokon is tudatosan törekedjünk arra, hogy a teljes képzési struktúrában nagyobb hangsúlyt kapjon a kritikus és elemző gondolkodás fejlesztése.

A tapasztalatok és az elvárások összevetése azt mutatja, hogy a diákok nem teljesen más profilú szemináriumokat tartanának hasznosnak, hanem azt tartják szükségesnek, hogy hatékonyabban valósuljanak meg a már most is megfogalmazott oktatói célkitűzések.

AZ OKTATÓI FELMÉRÉS EREDMÉNYEI

Az oktatói kérdőívben az alapvető adatokon (a születés éve és a kari alkalmazás kezdetének dátuma, amelyek nem voltak kötelező kérdések, illetve a tanszék) túl egyetlen kérdés szerepelt: Kérjük, írja le azt az öt szót, amelyek Ön szerint a legjobban jellemeznek egy igazán jó szemináriumot! A online kérdőívet szintén Google Formban készítettük el, és az ELTE ÁJK oktatói levelezőlistáján keresztül küldtük ki az oktatóknak, egy alkalommal, 2016. szeptember 14-én.

Az oktatói kérdőívet 34-en töltötték ki, ez a szám a főállású oktatók 30,4%-a volt a megkérdezés időpontjában. A válaszadók száma az online megkérdezéseknél szokásos válaszadói arányoknak megfelelő. A felmérés érvényessége szempontjából fontos megemlíteni, hogy vannak olyan tanszékek, amelyek esetében egyáltalán nem érkezett válasz (Agrárjogi, Büntetőjogi, Nemzetközi Jogi, Nemzetközi Magánjogi és Európai Jogi, Pénzügyi Jogi Tanszék). Az oktatói kérdőívet nagyobb részben férfiak töltötték ki (55,9%), 4 válaszadó pedig nem kívánt válaszolni a nemre vonatkozó a kérdésre (11,8%).

A válaszadók majd mindegyike (88%) megemlítette az interaktivitást valamilyen formában: a gyakorlatokat jellemezze az aktivitás, legyenek bevonóak, beszélgetősek, építsenek a közös gondolkodásra, párbeszédre. A jó szeminárium interaktivitását szó szerint említette a válaszadók 59%-a, ami utólag is igazolta a füzet címének kiválasztását – úgy tűnik, a válaszadók elsősorban többsége egyetért abban, hogy ez a gyakorlatok egyik legfontosabb pozitív vonása. Ez annyira feltűnő, hogy felmerülhetne, hogy a kérdőív valamilyen módon torzította a válaszokat, de a fen-

ti kérdés mellett csak a kérdőív leírása orientálhatta a válaszadókat, amely nem emelte ki a „jó szeminárium” egyetlen, általunk fontosnak tartott vonását sem.⁶

A válaszadók a tanulási folyamat egyéb jellemzőit is kiemelték. Körülbelül azonos hangsúllyal jelent meg a gyakorlatiasság (az, hogy a szeminárium nem az elméleti ismeretek átadására, hanem azok gyakorlati használatának megtanulására szolgál, gyakorlatias, életszerű) és az elvárás, hogy a szeminárium elgondolkodtató, gondolatébresztő legyen. A gyakorlatiasságon túl már a konkrétabb tartalmi elemek irányába mutatnak azok a válaszok, amelyek a gyakorlathoz való közelséget emelik ki, ami a tételes jogi tárgyaknál konkrét, fontos előny lehet. A jogászképzésben oktatott elméleti tárgyakkal kapcsolatban is megjelennek hasonló elvárások: a jó szeminárium legyen szövegközpontú, ösztönözze a források megismerését, legyen interdiszciplináris.

Egyes válaszadók (35%) többé-kevésbé konkrét oktatási módszereket is kiemelték, akár egyszerűen a jó, lényeges kérdések feltételét; néhányan említették a vitamódszereket, jogesetmegoldást, csoportmunkát, önálló munkát. Ebben a dimenzióban fontos elem a készségfejlesztés megemléltése, amely át is vezet a tanulási folyamat általános vonásaival kapcsolatos oktatói elvárásokhoz.

Ebben a körben az informativitás, tudásközpontúság, probléma-központúság emelhető ki, valamint a szakmaiság és alaposság (ehhez kapcsolhatóan a pontosság, precizitás) hangsúlyozása. Csak három válaszadó említette kifejezetten, egyértelműen azt, hogy a jó szeminárium a szakmai tudásátadáson túli eredményeket is elér a tanulási folyamatban (véleményformáló, értékelkötelezett, összefüggésben van a jelen eseményeivel), ezek a válaszok nem tételes jogi tárgyakat oktató tanároktól érkeztek. Tekintettel arra, hogy a jogászképzés kimeneti követelményeiben az attitűdök és a felelősségvállalás fejlesztésének dimenziója éppolyan fontos, mint a tudásé, kiemelhető, hogy ezen a téren az oktatói tudatosság növelése kívánatos lenne.

Az oktatási folyamat feltételeivel, környezetével kapcsolatos elvárások körében megjelentek a kis csoportlétszámmal (10-15 fő), a számonkéréssel, a következetességgel, világos tematikával és a heti rendszerességgel, valamint tágabban a jó időbeosztással (pörgős, feszes, tempós) kapcsolatos elvárások. A környezettel kapcsolatban egy válaszadó kiemelte a multimédiás eszközök használatát.

A tanárok önmagukkal és diákokkal kapcsolatos elvárásai között hangsúlyosan jelent meg a felkészültség, ezt különböző formákban a válaszadók mintegy harmada említette. A hallgatói felkészültség kifejezett hangsúlyozása valamivel gyakoribb volt, mint ugyanennek az elvárásnak az oktatóval kapcsolatos megfogalmazása, de a válaszok többsége a felkészültséget általában, vagy kifejezetten mindkét „oldallal” kapcsolatban említette.

6 Az oktatói kérdőív leírása a következő volt: Az egyetemi jogászképzés komplex oktatásmódszertani fejlesztése c., az Igazságügyi Minisztérium által támogatott pályázat keretében készül egy módszertani füzet sorozat a jogászképzésben használható oktatási módszerekről, ennek részeként egy füzet a szemináriumi oktatás módszereiről. Ehhez szeretnénk egy pillanatképet arról, hogy az oktatók most hogyan vélekednek arról, mitől jó egy szeminárium. A válaszadás kb. egy percet vesz igénybe, önkéntes és anonim. Köszönjük, hogy a kérdőív kitöltésével segíti a munkánkat!

Emellett számos olyan egyedi elvárás is megjelent, amelyek nagyon általánosak, inkább a jó szeminárium hangulatát adják vissza, nem adnak konkrét eligazítást. Hangsúlyos volt, sokan említették az érdekességet, a figyelem felkeltését és megtartását (35%). Végül, a felmérés jellemből is következően megjelentek további, „színesebb” elvárások is, amelyek egy inspiráló víziót rajzolnak arról, milyeneknek kellene lenniük a gyakorlati foglalkozásoknak a jogászképzésben:

OKTATÓI ELVÁRÁSOK AZ IDEÁLIS SZEMINÁRIUMMAL KAPCSOLATBAN

kreativitás **tolerancia**
humor **személyesség** **szórakoztató**
sokoldalú **inspiráció** **szabad**
támogatás **színes** **bölcsesség**
szenvedély **változatosság** **lehetőség** **fantázia**

Az óralátogatások és az oktatói interjúk alapján körvonalazódott a füzet szerkezete és részben a tartalma is. Az oktatói interjúvázlat a függelékben található. Az oktatói fejlődésben éppolyan fontos a reflexió, mint bármilyen más tanulási folyamatban, az interjú kérdései arra is használhatóak, hogy azok megválaszolásával vagy másokkal való megvitatásával mélyebben megértsük saját viszonyunkat a tanuláshoz és tanításhoz.

3 A SZEMINÁRIUMI MUNKA MEGTERVEZÉSE

Ez a füzet a szemináriumi munkával foglalkozik, azzal, hogyan lehet jó (interaktív) órákat tartani a jogászképzésben. A szemináriumi munka céljait és menetét összefoglaló óravázlat a tanulási folyamat megtervezésének legalsó szintje. Igazodik a jogászképzéssel kapcsolatos magasabb szintű, a szintleíró jellemzőkben és a tantervben megfogalmazott elvárásokhoz, valamint a tanulási folyamat megtervezésének felsőbb szintjeihez (tárgyleírás, kurzusleírás), és egyben – ideális esetben – megvalósítja az azokban foglalt célkitűzéseket.

AZ OKTATÁSI FOLYAMAT TERVEZÉSÉNEK SZINTJEI

A JOGÁSZKÉPZÉS KÉPZÉSI ÉS KIMENETI KÖVETELMÉNYEI	<i>Milyen készségekkel, képességekkel, attitűdökkel kell rendelkezniük a hallgatóknak, amikor elvégezték a képzést?</i>	
TANTERV	<i>Milyen tantárgyakat kell elvégezniük a hallgatóknak a képzés során? Hogyan épülnek egymásra az egyes tantárgyak?</i>	↖
TÁRGYLEÍRÁS	<i>Mi az adott tantárgy célja, milyen kompetenciákat kíván fejleszteni, mi a tananyag és hogyan alakul a számonkérés?</i>	↖
KURZUSLEÍRÁS	<i>Ha egy tantárgyhoz több kurzus is tartozik, hogyan alakul az adott kurzus időbeosztása, az órák témája, az otthoni feladatok stb.?</i>	↖
ÓRAVÁZLAT	<i>Mi fog történni az órán?</i>	↖

A szemináriumi és otthoni feladatok és azok egymásra épülése a félév során megfeleltethető a tárgyleírásban szereplő készségfejlesztési céloknak, ahogyan azok megfelelnek a tanterv és KKK követelményeinek. Mindezek megvalósulásának pedig jórészt az a kulcsa, hogy a szemináriumi munka sikeres-e, hatékony-e a tudásátadás, az értékek és attitűdök formálása. A jogász-

képzés képzési és kimeneti jellemzőit, a KKK rendszerét és erre épülve a tárgyleírások elkészítésének folyamatát, követelményeit a füzetsorozat első része mutatja be részletesen.⁷

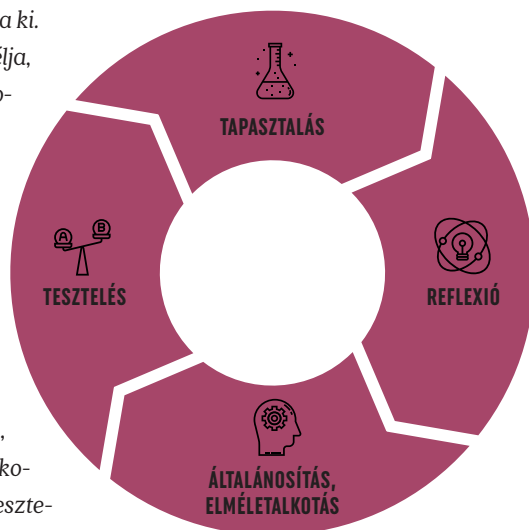
A szemináriumi munka nem lehet hatékony, ha nincs mögötte világos, érthető, konkrét tárgyleírás, amely pontosan meghatározza a tárgy célját és a fejlesztendő kompetenciákat, a tananyagot és a számonkérés módját. Az oktatói és hallgatói tapasztalatok szerint a tananyagok elérhető volta, tételes jogi tárgyak esetében a hatályossága szintén kulcsfontosságú abban, hogy a tanulási folyamat hatékony legyen, és ennek biztosítása a tételes jogi tárgyak esetében komoly kihívást jelent. E probléma megoldása túlmutat ennek a füzetnek a keretein, van viszont egy másik tényező, amelyre fontos felhívni a figyelmet.

Az oktatói munka maga is egy folyamatos tanulási folyamat, a tanulás kulcsa pedig a reflexió, a tapasztalatok feldolgozása, annak megértése, hogy mi, miért történt. Az oktatóknak ahhoz, hogy fejlődjenek, szükségük van arra, hogy folyamatosan reflektáljanak a saját munkájukra.

A TAPASZTALATI TANULÁS NÉGY LÉPÉSBŐL ÁLLÓ CIKLUSA

A tapasztalati tanulás elméletét David Kolb dolgozta ki. Az elmélet Piaget és Bruner kutatásain alapul, és célja, hogy egy összegző és a gyakorlatban könnyen használható elméleti keretet adjon a tanulási és tanítási folyamat értelmezéséhez. Az elmélet a gyakorlati tapasztalás, reflexió, absztrakció és aktív kísérletezés ciklusában értelmezi a tanulási folyamatot. A gyakorlati tapasztalás élményszerzést jelent, kísérletezést, tapasztalást és megfigyelést, ahogyan az elmélet neve is mutatja. Az elmélet fontos mondanivalója, hogy a tapasztalás reflexió nélkül nem vezet tanuláshoz, ahhoz még fel kell dolgozni, értelmezni kell a történeteket. Ezt követi az elméletalkotás, általánosítás szakasza, majd végül az elmélet tesztelése, amely a folyamatban egy újabb tanulási ciklust indít el.

KOLB, David – FRY, Ron: *Experiential Learning Theory and Learning Experiences in Liberal Arts Education*. *New Directions for Experiential Learning*, 6. (1979) 79–92.

EGYÉNI REFLEXÍÓ

Az óralátogatások, oktatói interjúk során többen elmondták, hogy a visszajelzések több formáját használják, de az egyéni benyomások (tulajdonképpen az, hogy hogyan érezték magukat az órán) is nagyon fontosak a számukra. Fontos és hasznos lehet ezeket a benyomásokat leírni, és időről időre áttekinteni. Az ilyen feljegyzések, naplók emellett más, praktikus információkat is tartalmazhatnak az adott csoport, kurzus előrehaladásával kapcsolatban.

⁷ FLECK: A jogásképzés...

Kurzus, időpont, témakör

Az óra

(foglalkozás) rövid leírása (mi történt?)

Következmények

(milyen hatása volt annak, ami történt?)

Értékelés

(az előzetes célokat mennyiben sikerült elérni?)

A siker vagy kudarc okai

(miért alakultak így az egyes tevékenységek, az óra egésze?)

Lehetséges lépések

(mit tegyek a következő alkalommal?)

8 ARENDS, Richard I.: Learning to Teach. 3rd Ed. Dubuque, 1998. 504. o. alapján.

Az egyéni reflexió mellett nagyon hatékonyan segíti az oktatók fejlődését az, ha a tapasztalataikat megbeszélhetik másokkal és visszajelzést kaphatnak. A hallgatói visszajelzések bevett, hivatalos és nem hivatalos formái mellett szükséges, hasznos a kurzusok végén időt hagyni a hallgatói visszajelzésekre. Emellett a kötelező tárgyak esetében érdemes a kurzushoz kapcsolódó, átfogó, évfolyamszintű kérdőívet kidolgozni és kiküldeni a vizsgaidőszak végén, vagy további lépéseket tenni a hallgatói véleményezés hatékonyabb – pl. karonként változó, több nyitott kérdést tartalmazó – formájának kialakítására.

OKTATÓI MŰHELYMUNKA

Az ugyanazon tárgyat oktató tanárok számára a rendszeres esetmegbeszélések és óralátogatások éppolyan fontosak, mint a hallgatói visszajelzések és az egyéni reflexió. Az oktatói műhelymunka kapcsán különösen fontos az, hogy ezek a visszajelzések ne csússzanak össze az oktatói munka értékelésével – ami vezetői feladat, vagy egy külső értékelő végezheti el. Azok, akik ugyanazon tárgyat tanítják, tanulhatnak egymástól és segíthetik egymást a felmerülő problémák közös megoldásával, és a sikeres stratégiák, jó gyakorlatok megosztásával.

Az oktatói fejlődésen túl ezek a műhelyek a tárgyleírások kialakításában és fejlesztésében is szerepet kaphatnak a feldolgozott tapasztalatok alapján.

////////////////////////////////////
Bár célszerű, ha a műhelymunka szabályait a résztvevők maguk alkítják ki, kiindulópontként használhatóak lehetnek ezek az alapelvek:

- a részvétel önkéntes,
- az információkat a résztvevők bizalmasan kezelik,
- a visszajelzés célja a fejlődés.

CEU Center for Teaching and Learning: About Us (<https://ctl.ceu.edu/about-us>)

FELKÉSZÜLÉS AZ ÓRÁRA: HOGYAN LEHET SEGÍTENI AZ OTTHONI TANULÁST?

Az oktatók és diákok szerint a hatékony szemináriumi munka egyik legfontosabb feltétele az otthoni felkészülés. Az oktatói interjúk, óralátogatások, beszélgetések eredményei megoszlottak abban a tekintetben, hogy hol történik – vagy történik-e – érdemi tanulás a kurzus során, de a megkérdezett oktatók véleménye szerint a tanulás leginkább az órán következhet be, élményeken keresztül, amelyeknek érzelmi töltete is van a diákok számára.

Ugyanakkor a tanulás alapjait az otthoni munka jelenti. Azok a diákok, akik felkészületlenül érkeznek az órára, vagy nem látogatják rendszeresen a foglalkozásokat, nem tudnak bekapcsolódni.

lódni a szemináriumi munkába, ha pedig a diákok többsége érkezik felkészületlenül, az ellehetetleníti azt, hogy a szeminárium interaktív legyen, noha – úgy tűnik – ez lenne a legfontosabb elvárás az oktatók és a hallgatók részéről is.

Az egyik ilyen, többé-kevésbé bevett módszer a szakirodalomhoz, jogszabályokhoz kapcsolódó oktatói jegyzetek elkészítése, amelyek kiemelik a kulcspontokat, megmagyarázzák az alapvető fogalmakat és összefüggéseket, ezáltal segítik a felkészülést. Emellett hasznos lehet a feldolgozást, illetve az elemzést, alkalmazást segítő kérdéseket adni a diákok számára, például esszékérdéseket, vagy egyszerű jogeseteket.

A tananyag megértését, feldolgozását segítik a másodlagos szakirodalmi források és tankönyvek. A jogászképzés egyik legnagyobb problémája az, hogy azok a tananyagok, amelyek a hatályos jogi szabályozást mutatják be, vagy ezeket magyarázzák, nagyon gyorsan elavulnak. Komoly módszertani vitákat és átgondolást igényelne ennek a dilemmának a feloldása, amely túlmutat ennek a füzetnek a keretein.

Az otthoni felkészülést az LMS (learning management system) keretrendszerek sokkal könnyebben ellenőrizhetővé teszik. Az egyik legáltalánosabban használt keretrendszer a Moodle. Az órára való felkészülés témájához kapcsolódóan a Moodle például lehetővé teszi tesztek összeállítását, amelyekkel a lexikális tudás önálló fejlesztése sokkal hatékonyabban valósítható meg, mint más formákban.

DAVIE, Grace: A szekularizáció folyamata és elmélete

I. Áttekintő, a feldolgozást segítő kérdések (az első csoportba tartozó kérdések a szöveg feldolgozását segítik, vázlatként is használhatóak, lineárisan követik a szöveg gondolatmenetét)

1. A szöveg alapján, összefoglalva, mit jelent a szekularizáció fogalma? (1 pont)
2. Mi a fő különbség állam és egyház viszonyában Európa és Amerika (USA) között? (2 pont)
3. Mit jelent az amerikai excepcionalizmus (kivételesség) tézise a szekularizáció kontextusában? (1 pont)
4. Milyen empirikus érvek vannak a szekularizáció igazolására? (3 pont)

Kialakulás és fejlődés

5. Foglald össze Auguste Comte három stádiumról szóló elméletének lényegét! (Ehhez segítség: tankönyv 30–32. o.)
6. Hogyan kapcsolódik össze a szociológia mint tudomány kialakulása a szekularizációs tézissel? (2 pont)

Egy sokjelentésű szó

7. Milyen értelemben használják a jogászok a szekularizáció fogalmát? (1 pont)
8. A szekularizáció milyen dimenzióit különíti el Karel Dobbelaere? (3 pont)
9. A szekularizáció milyen dimenzióit különíti el José Casanova? (3 pont)
10. Miben különleges Spanyolország és Lengyelország esete az egyház szerepét illetően? (2 pont)

„Szoros” vagy „laza” – a szekularizáció különböző értelmezései

11. Milyen szerepet játszik a pluralizmus a szekularizáció folyamatában Berger szerint? (1 pont)
12. Mit ért Berger a „szent sátor” alatt? (1 pont)
13. Mit jelent a vallási emlékezet elvesztése Hervieu-Léger és Davie elméletében és mi a következménye? (2 pont)

II. Elemző kérdések (a szövegen belüli kapcsolatokat felismerését, mögöttes ismereteket, értékelést igénylő kérdések)

1. Foglald össze Marx nézeteit a vallásról és szekularizációról! (Ehhez segítség: MARX, Karl: A hegeli jogfilozófia kritikájához)
2. Foglald össze Weber nézeteit a vallásról és szekularizációról! (5 pont) (Ehhez segítség: tankönyv 55–66.)
3. Foglald össze Durkheim nézeteit a vallásról! (Ehhez segítség: DURKHEIM, Émile: A vallási élet elemi formái)
4. A szekularizáció a modernitás leírásának egyik kulcsfogalma volt. Igaz-e, hogy a vallás jelentősége egyre csökken a társadalomban? Érvelj az álláspontod mellett, és térj ki a lehetséges ellenérvekre is!

4 INTERAKTÍV SZEMINÁRIUMI MÓDSZEREK

– Mit gondolsz arról, hogy a kurzusaidon hol történik a tanulás?

– Hogy az órán vagy otthon?

Szerintem az órán, élmények alapján. Amik igazán tartósak, azok rögzült élmények. [...] Akár vizuális élmény, akár az, hogy valaki mondott valamit. Ami még ilyen lehet, az, ha valaki ír valamit. Mert azt ő csinálja. Ő szedi össze az anyagot, ő szenved az irodalomjegyzékkel.

Tehát szerintem élmény.

Alapvetően élmény, és ennek különböző variációi.

(részlet egy oktatói interjúból)

Ha mindezek a feltételek teljesülnek, bízhatunk abban, hogy a diákok felkészülten érkeznek az órára, ami egy jó (vagyis interaktív) szeminárium megtartásának egyik legfontosabb feltétele. A másik feltétel az, hogy az oktató is felkészülten érkezzen az órára. Az oktatói kérdőív egyik tanulsága, hogy ez sok jogász oktatóban nem tudatosul (vagy olyannyira magától értetődő, hogy nem tartották fontosnak kiemelni). 34 válaszadóból ketten jelölték meg kifejezetten az oktatói felkészültséget a jó szeminárium jellemzőjeként, és egy oktató emelte ki a résztvevők felkészültségét.

A felkészültség egyik, többször hangsúlyozott oldala az oktató tartalmi felkészültsége, vagyis az, hogy ismeri a tananyagot és annak szélesebb tudományos kontextusát, adott esetben rendelkezik olyan további (pl. szociológiai, filozófiai, történettudományi, közgazdaságtani) ismeretekkel, amelyek az adott tárgy oktatásához szükségesek, ismeri a szakterület friss tudományos eredményeit, maga is kutat és publikál ezekben a témákban. Ezzel a területtel ez a füzet nem foglalkozik, az oktató szakmai felkészültségét adottnak veszi. A hétköznapi gyakorlatban ugyanakkor e feladat megvalósítása nehéz lehet, bizonyára illuzórikus is többé-kevésbé, viszont a felkészültség tartalmi oldalával kapcsolatban az biztosan elmondható, hogy egy egyetemi oktató valószínűleg nem érzi magát elveszítettnek vagy tanácstalannak, ha a szakmai fejlődésének erre az oldalára gondol.

A felkészültség másik oldala az, hogy az oktató pontosan tudja, mit és miért fog csinálni az órán, rendelkezik egy olyan stabil oktatásmódszertani eszközkészlettel és gyakorlattal, amelynek birtokában meg tudja tervezni a kurzus és abban egy-egy foglalko-

zás ívét, tisztában van azzal, hogy az egyes tevékenységek hogyan illeszkednek ebbe, milyen készségeket fejlesztenek. Tekintettel arra, hogy a jogi kari oktatók jelentős része nem pedagógus, a módszertani felkészültség megvalósításához sokkal kevesebb előzetes tudással rendelkezünk. Emellett úgy tűnik, hogy a magyar jogászképzésben még nem is alakultak ki az oktatási módszerekről való közös gondolkodás és tudásmegosztás keretei.

Ezzel foglalkozik ez a füzet, és a teljes módszertani füzetsorozat, de meg kell említenünk, hogy a tanítás tanulása is elsősorban élményeken keresztül történhet. Fontos lenne az, hogy az oktatók rendszeres, jó minőségű képzéseken vehessenek részt azokkal a témákkal kapcsolatban, amelyekben fejlődni szeretnének (önként), és ahogyan már korábban említettem, az ugyanazon tárgyat oktatók rendszeres műhelymunkája, vagy az óralátogatások (hospitálás) is sokat segíthetnek az oktatói fejlődésben. E folyamat áttekintése és tudatos segítése egy-egy kar szintjén komoly lehetőséget teremtene az oktatás minőségének javítására, a hallgatói és oktatói kiégés megelőzésére.

A FOGLALKOZÁSOK MEGTERVEZÉSÉNEK ALAPELVEI

Az alkalmazott oktatási módszerek sokszínűsége, tarkasága nem teszi önmagában hasznosabbá, eredményesebbé az órát. Érdekesebbé, mozgalmasabbá igen, és ez önmagában is nagyon vonzó, olyannyira, hogy a különböző módszerekkel való kísérletezés a fő cél, a készségfejlesztés és a tanulási folyamat segítése rovására is mehet. Az alábbi alapelvek segítenek annak ellenőrzésében, hogy van-e értelme annak, ami az órán történik:⁹

- [1] MINIMALIZMUS / FUNKCIONALITÁS:** Először az óra célját határozzuk meg, majd válasszuk ki a módszertani eszköztárunkból azt a lehető legegyszerűbb eszközt, amivel ez a cél elérhető.
- [2] FOKOZATOSSÁG:** A kurzus tervezése kapcsán érdemes legfeljebb két-három készségfejlesztési célt meghatározni (pl. a szakszövegolvasás, írás, érvelés, nyilvános beszéd készségének fejlesztése), és a kurzus során fokozatosan egyre komplexebb feladatokat adhatunk ezekhez kapcsolódóan.
- [3] ISMÉTLÉS:** A jogászképzésben jórészt ismeretlenek ezek a módszerek, ezért szokatlanok a diákok és tanárok számára is. A fokozatosság mellett a hasonló feladatok ismétlése segíthet abban, hogy a diákok egyre komfortosabbá váljanak ezekben, sikerélményük legyen.
- [4] ÍV:** a fokozatosság, egymásra épülés elve egy-egy órán belül is érvényesül. Az órákat, foglalkozásokat önálló egységként képzeljük el, amelyek ráhangolódással kezdődnek, és lezárással végződnek.

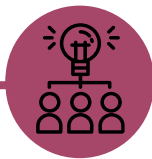
⁹ A foglalkozások tervezésének tipikus hibáihoz ld. még: TAKÁCS Viktória (szerk.): Gondolkodjunk 3D-ben! Budapest, 2014. (<https://i-dia.org/#kiadvanyaink>) 27–29. o.

Bár egyáltalán nem általános érvényű, de a foglalkozások megtervezésének kiindulópontjaként jól használható az alábbi sablon.

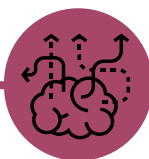
RÁHANGOLÓDÁS

Célszerű az órát a témára való ráhangolódással indítani, olyan feladattal, amely segíti a résztvevőket abban, hogy a témához kapcsolódó meglévő tudásukat és élményeiket felidézzék. Itt kerülhet sor az elvárások és félelmek megfogalmazására is, ennek a tantermi órák esetében leginkább az első alkalmon lehet szerepe.

"INPUT"

Az „input” adása a tanulási folyamat fontos része. Ez lehet akár frontális szakasz is a foglalkozásban, de egy külső szakértővel folytatott beszélgetés, vagy szakmai szövegek közös feldolgozása is lehet input, a témától függően. Az otthoni felkészülés, otthoni feladatok is szolgálhatnak inputként az órai munka során.

FELDOLGOZÁS

A feldolgozás a tanulási folyamatnak éppolyan fontos eleme, mint a tapasztalatszerzés a témában. A feldolgozás jelenthet megvitatást, alkalmazást, az óra céljainak és a résztvevők felkészültségének megfelelően.

LEZÁRÁS

A lezárás során az órán törtétekre, a folyamatra reflektálunk. A ráhangolódáshoz hasonlóan fontos szerepe van, segíti a tanultak rögzítését. A lezárás során visszajelzéseket adhatunk és kaphatunk a tanulási folyamattal kapcsolatban.

FELKÉSZÜLÉS AZ ÓRÁRA: ÓRAVÁZLAT

Ahogy azt a szemináriumi munka környezete kapcsán már említettem, az óravázlatok jelentik a tanulási folyamat tervezésének legalsó, alapvető szintjét. Az óravázlat nem más, mint a kurzusleírás gyakorlati megvalósulása, ezért az óravázlat minden eleme kapcsán világosnak kell lennie annak, hogy mi az adott tevékenység szerepe a kurzusleírás megvalósításában. Ha egy tevékenység nem járul hozzá egyetlen, a kurzusleírásban meghatározott cél megvalósításához sem, akkor elhagyható. Ehhez kapcsolódóan fontos a reális célok kitűzése, a fokozatosság és az ismétlés. Emellett az óravázlat készítésének egyik fontos célja az, hogy a rendelkezésre álló idővel hatékonyan gazdálkodjunk.

A FOGLALKOZÁS CÉLJA	A tanulási stílusok és technikák alapjainak megismerése, segítség a saját tanulási stratégiák megtalálásához.
ESZKÖZIGÉNY	Fotók a tanulásról, tanításról, egyetemről, Flipchart papír (7 lap), ceruzák, filcek; blue tech/cellux
OTTHONI FELADAT	Tanulási stílusokról szöveg feldolgozása, annak eldöntése, ki milyen típusba sorolja magát ezek alapján.
RÁHANGOLÓDÁS	Fotóválogatás (15') : a képek témája a tanulás, minden résztvevő kiválaszt egy fotót, és elmondja, miért azt választotta, miért az a kép fejezi ki számára a legjobban azt, amit a tanulásról gondol.
FELDOLGOZÁS	Tanulási stílusok (20'): A résztvevőknek egy vonal mentén kell elhelyezkedniük a teremben: a skála egyik végpontján azok állnak, akikre az adott állítás egyáltalán nem igaz, a másik oldalon pedig azok, akiknél az adott tanulási stílus a domináns. Az állítások: • Úgy tanulok a legkönnyebben, ha hallom a tananyagot. Szeretem tanulás közben hangosan elmondani a tanultakat. • Leginkább a vizuális információk maradnak meg, az ábrákra és képekre emlékszem vissza a legkönnyebben. Gyakran fel tudom idézni az oldal képét, ahol az adott információt olvastam. • Legkönnyebben úgy tanulok, ha kipróbálok a dolgokat, szeretek mozgás közben, aktívan tanulni. Néhány résztvevő elmondja, miért áll ott, ahol, milyen tanulási tapasztalatai vannak, miből gondolja, hogy az adott tanulási stílus jellemző rá. A megbeszélés során a tanulási élményeket és stratégiákat is megvitatjuk. Tanulási módszerek Gondolattérkép (10' + 20') Megbeszéljük a gondolattérképek alkotásának szabályait. A csoportok gondolattérképet készítenek a tanulási módszerekről és bemutatják ezeket. Memorizálási technikák¹⁰ (15') Mindenki összegyűjt egyedül öt technikát, amit használt már, vagy amiről hallott. Ezeket megbeszéljük, kiegészítjük. Jegyzetelési technikák (10') Közösen megbeszéljük a jegyzetelés alapszabályait.
LEZÁRÁS	Zárókérdés (15') Mit fogsz kipróbálni a ma megismert eszközök közül?

10 KISS László Roland: Felkészülés a vizsgaidőszakra IV. – a magolás. Speckoped, 2011. november 21. (<http://speckoped.blogspot.hu/2011/11/felkeszules-vizsgaidoszakra-iv-magolas.html>)

RÁHANGOLÓDÁS

A foglalkozások megalapozására, ráhangolódásra, jégtörésre szolgáló gyakorlatokból nagyon sok elérhető. Sokszor elég, ha arra kérjük a résztvevőket, hogy mutatkozzanak be és meséljenek el egy történetet, amely a kurzus témájához kapcsolódik. Az alábbiakban néhány további ráhangolódást segítő gyakorlatot mutatunk be.

MIÉRT EZ A KÉP VÁLASZTOTT ENGEM?

Ezt a gyakorlatot is változtathatjuk, például megkérhetjük a résztvevőket, hogy készítsenek egy saját rajzot a foglalkozás témájáról (ebben az esetben szükség lesz firkapapírokra és filctollakra is), vagy elhelyezhetjük a képeket úgy, hogy a résztvevők lássák, mit választanak.

A gyakorlat célja | ráhangolódás (ha a képek a foglalkozás témájához kapcsolódnak), jégtörés

Eszközigény | képek

Időkeret | 20 perc

- A gyakorlat menete**
1. A képeket kitesszük a terem közepére vagy egy asztalra. Lefordítjuk őket, és arra kérjük a résztvevőket, hogy húzzanak egy képet.
 2. Visszaülünk a körbe, és minden résztvevő elmondja, hogy szerinte miért ez a kép választotta őt.

POSZTERKÉSZÍTÉS

A poszterkészítés alkalmas arra, hogy a csoport ráhangolódjon egy témára. Emellett kifejezetten jó eszköz annak feltérképezésére, hogy egy téma hogyan jelenik meg a médiában.

A gyakorlat célja | ráhangolódás a témára, a csoport feloldása, jégtörés

Eszközigény | újságok, flipchart papír, ragasztó vagy cellux, olló

Időkeret | 45 perc

- A gyakorlat menete**
1. Készíthet minden résztvevő közösen posztert, de alkothatunk kisebb csoportokat^{II} is, különböző résztémákban (pl. hogyan ábrázolják a nőket és a férfiakat a bulvárlapok?).
 2. A résztvevők megkapják az eszközöket és elkészítik a posztert.
 3. A csoportok bemutatják a posztereket.

^{II} A csoportok létrehozásának több módja lehet, például az, hogy a diákok maguk alkothatnak csoportot. Ha szeretnénk, hogy ne mindig ismerősök dolgozzanak egy csoportban, „kiszámolhatjuk” a csoporttagokat, pl. ha 4 csoportot szeretnénk létrehozni, egytől négyig mindenki kap egy számot, majd az egyesek, kettesek stb. alkotnak egy csoportot. A résztvevőket előre is beoszthatjuk színecsoportokba, különböző színű névkártyákkal.

MEGÉRTÉS: A SZÖVEGFELDOLGOZÁS MÓDSZEREI

A „THINK – PAIR – SHARE” KÜLÖNBÖZŐ VÁLTOZATAI

Azokon a szemináriumokon, ahol szövegek feldolgozása, megvitatása a cél, a legalapvetőbb módszer az, hogy valamilyen konkrét, a szöveg tartalmával kapcsolatos feladatot, kérdést adunk a diákoknak, amelyre egyedül kell választ keresniük a szövegben, majd ezt párokban vagy kisebb csoportokban megbeszélik egymás között. Ezek lehetnek konkrét, a szöveg tartalmához kapcsolódó kérdések. Nagyobb önállóságot ad, ha a kulcsfogalmak kiemelésére, magyarázatára kérjük a diákokat, vagy azt kérjük, emeljék ki a három legfontosabb gondolatot vagy mondatot a szövegből. Ez a megközelítés nagyon sokféleképpen variálható, és alkalmas arra, hogy a kevésbé beszédes hallgatókat is bevonjuk a szövegek megvitatásába. Akár otthoni feladattá is alakíthatjuk az önálló feldolgozás részt, és az órán történhet a megvitatás és megosztás.

A gyakorlat célja	ráhangolódás a szövegre, a kulcsfogalmak megbeszélése; vita, és más, magasabb szintű szövegfeldolgozási tevékenységek megalapozása
Eszközigény	nem feltétlenül szükséges, de lehet előre kinyomtatott feladatlapokat, kérdéssorokat készíteni a szövegfeldolgozáshoz. Ezeket a diákok az órán kiölthetik, és később otthon is használhatják.
Időkeret	változó, a kérdések bonyolultságától és számától függ, de általában 10-15 percnél többet nem érdemes az önálló feldolgozásra és megosztásra hagyni. Ezt követően a kérdéseket közösen megbeszélik a csoporttagok.

GONDOLATTÉRKÉP

Az előző módszerhez hasonló, legfőbb előnye az, hogy megtöri a linearitást a szövegfeldolgozásban, és vizuálisan jeleníti meg a szöveg kulcsfogalmait és összefüggéseit. Nagyon jó tanulásmódszertani technika is, amely segít a bonyolultabb összefüggések feltérképezésében, megértésében. Nemcsak egy-egy szöveg áttekintésére alkalmas, hanem fogalmak kibontására, nagyobb anyagrészek összefüggéseinek áttekintésére is. Ezt a módszert is könnyen átalakíthatjuk a céljainknak megfelelően, pl. létrehozhatunk közösen egy gondolatterképet, miközben az oktató jegyzeteli a kulcsfogalmakat a táblán vagy papíron, vagy akár otthoni feladat is lehet a gondolatterkép elkészítése, ebben az esetben az órán a bemutatás, megvitatás történhet.

A gyakorlat célja	a szöveg kulcsfogalmainak kiemelése, összefüggések feltárása, más, magasabb szintű szövegfeldolgozási tevékenységek megalapozása
Eszközigény	csoportonként 1 flipchart papír, 4-5 filctoll
Időkeret	elkészítés 15 perc, bemutatás csoportonként 5 perc

1. Ismertetjük a gondolattérkép készítésének szabályait.
2. Kisebb csoportokat alkotunk, a diákok helyet foglalnak egy-egy asztalnál, ahol előre elhelyeztük a papírt és a filceket. A feladat, hogy a szöveg fogalmait és összefüggéseit ábrázolják egy gondolattérképen.
3. A csoportok bemutatják az elkészült gondolattérképeket.

A GONDOLATTÉRKÉP KÉSZÍTÉSÉNEK 7 SZABÁLYA

1. **LEGYEN ORGANIKUS!** Ez azt jelenti, hogy ha módod van rá, kerüld az egyenes vonalakat, a szabályos kört. Helyette legyen girbegurba, kacskaringós. Akkor csináltad igazán jól, ha a térképed leginkább egy idegsejtre hasonlít a végén.
2. **EGY SZÓ EGY VONALON.** Tudom, hogy nagy a kísértés, de akkor sem szabad egy szónál többet írni egy vonalra. Ennek több oka is van. Egyrészt a gondolattérkép nem arra való, hogy minden apró részletet kijegyzetelj egy szövegből, sokkal inkább arra, hogy kulcsszavakkal segítse a memóriádat. Másrészt a szöveggel túlszűfolt gondolattérkép pont a lényegét veszíti el.
3. **A SZÓ HOSSZA LEGYEN AZONOS AZ ÁG HOSSZÁVAL!** Ennek praktikus okai vannak: ne legyen sok üres, használatlan tér a papíron. Ha ezt a szabályt betartod, akkor lényegesen gyorsabban tudsz navigálni a térképeden, átláthatóvá válik, így te is gyorsabban tudsz tanulni.
4. **HASZNÁLJ SZÍNEKET!** Az a legjobb, ha minden ág más színű. Ez azt jelenti, hogy gondolattérképezés közben legyen nálad színes ceruza, esteleg filctoll, nekem főként a ceruza tűnt igazán hasznosnak. Túl azon, hogy esztétikusabb lesz az eredmény, az agyunk is jobban kedveli a színes dolgokat, mint az egyszínűeket. Azaz azt kell észrevenned, hogy egy színes térképről könnyebben, nagyobb kedvvel tanulsz.
5. **HASZNÁLJ KÉPEKET!** Ez nem azt jelenti, hogy csak az vágjon bele gondolattérképek készítésébe, aki képes egy Mona Lisát odarittyenteni, bőven elég, ha olykor szavak helyett valami kis piktogramot rajzolsz, esetleg pálcikaembereket. Lássuk be, ez nem egy akkora kihívás, viszont ezzel ismét érdekesebbé tehetjük a térképet magunk számára, ennek következményeit pedig már boncolgattam.
6. **JELEZD A FONTOSSÁGOT!** Érdeemes csökkenteni a betűméretet aszerint, hogy mennyire esik közel az adott szó a központi fogalomhoz. Azt szokták javasolni, hogy a közvetlenül kapcsolódó fogalmakat érdemes csupa nagybetűvel írni, és csökkenteni a szavak méretét, csupa kisbetűket használni az ágak vége felé haladva.
7. **A 7-ES SZABÁLY.** A 7 egy fontos szám a gondolattérképek életében, és ennek oka van. A hetet agyunk könnyen kezeli, tudod, a rövid távú memória kapacitása is 7 ± 2 elem. A 7-es szabály azt mondja, ne legyen hétnél több ágad a térképen, azokon se legyen hétnél több elágazás, és – na most fogsz meglepődni – hétnél több szintet se használj, ami azt jelenti, hogy egy ágon az első és utolsó szó között ne legyen hétnél több a lépések száma.

KISS László Roland: Gondolattérképek újratöltve. Speckoped, 2014. június 2. (<http://speckoped.blogspot.hu/2014/06/gondolatterkep-ujratoltve.html>)

A szakértői mozaik alkalmas hosszabb, bonyolultabb szövegek közös feldolgozására. Mivel a résztvevőknek egymást kell tanítaniuk, elmélyült tudást szereznek a témáról. Használhatjuk egy téma különböző aspektusainak feldolgozására is, ha különböző, de hasonló témájú szövegeket választunk, illetve választhatunk másféle „inputot” is, pl. rövid filmeket, videókat. Időigényes módszer, a ráhangolódással és lezárással együtt valószínűleg kitölt egy 90 perces foglalkozást.

A gyakorlat célja | egy szöveg alapos, közös feldolgozása, a lehető legtöbb résztvevő bevonásával

Eszközigény | nyomtatott szövegek (csoportonként egy elég) és kérdéssorok (minden résztvevőnek)

Időkeret | 60 perc

A gyakorlat menete

1. 3-4 fős csoportokat alakítunk, és minden csoport kap egy-egy szövegrészletet (ezeket jelölhetjük számokkal [1, 2, 3, 4] vagy betűkkel [A, B, C, D]), és minden résztvevő kap egy, a teljes szöveghez kapcsolódó kérdéssort.
2. A kiscsoportok tagjai a kapott szövegrészletet közösen elolvassák, megbeszélik, megválaszolják az ehhez a részhez tartozó kérdéseket.
3. Ezután vegyes csoportok alakulnak, az egyes szövegrészletek „szakértőiből” (pl. ha betűket használtunk, legyen a csoportban olyan, aki az A, olyan, aki a B, olyan, aki a C és olyan is, aki a D jelű szövegrészletet olvas-ta, dolgozta fel az előző körben). A vegyes csoportok megbeszélik a teljes szöveget. A kör végére minden résztvevő rendelkezik egy kitöltött kérdéssorral, amelyet később segédanyagként is használhat.
4. Végül közösen megbeszéljük a válaszokat, ha szükséges, tisztázzuk a félreértéseket, és megvitatjuk az eltérő álláspontokat.

VÉLEMÉNYVONAL¹²

A diákok érvelési képességeinek fejlesztésére különböző vitaformákat használhatunk. Az egyik legegyszerűbb vitaforma a véleményvonal. Ebben a gyakorlatban különböző, a témával kapcsolatos állításokat fogalmazunk meg, és a szereplőket arra kérjük, hogy az álláspontjukat jelenítsék meg: a terem egyik oldalán álljanak azok, akik egyetértenek az állítással, a másik oldalon pedig azok, akik egyáltalán nem. Megengedhetjük, hogy köztes álláspontot foglaljanak el a résztvevők. Ezután megkérünk egy-két résztvevőt minden oldalról, hogy mutassa be az álláspontját. A résztvevők az érvek hatására változtathatnak az álláspontjukon.

A gyakorlat célja	a csoportban jelen lévő különböző álláspontok megjelenítése, megvitatása; nem alkalmas arra, hogy mindenkit bevonjon a vitába
Eszközigény	nincs, de előre ki kell dolgoznunk azokat az állításokat, amelyekkel kapcsolatban állásfoglalásra kérjük a résztvevőket
Időkeret	30 perc

SZEREPJÁTÉKOK ÉS JOGESETMEGOLDÁS

A szerepjátékok kiváló eszközök a diákok bevonására, egy téma különböző oldalainak megvitatására, az érvelési képesség fejlesztésére és az érzékenyítésre. Egy szerepjáték során érzékeny társadalmi kérdéseket vitathatunk meg. Alkalmas arra, hogy egy kerekasztal-beszélgetés vagy közigazgatási egyeztetés modellezése során egy szabályozási témával kapcsolatos, különböző álláspontokat vitassanak meg a résztvevők (pl. azt, hogy hogyan kellene szabályozni a marihuána fogyasztását, vagy hogy egy fiktív településen létesüljön-e menekülteket befogadó állomás). A kurzus és az adott foglalkozás céljának megfelelően koncentrálnak a modellezett helyzet különböző jogi, társadalmi, politikai aspektusaira.

A szerepjátékok időigényesek, és fontos, hogy időt szánjunk a reflexióra, a tapasztalatok feldolgozására, különösen, ha a gyakorlat érzékeny, megosztó kérdéseket vetett fel, súlyos társadalmi problémákat érintett.

¹² A véleményvonalról és más vitaformákról ld. TAKÁCS: Gondolkodjunk... 68–79. o.

A Kriminológiai TDK október 18-i ülésén egy hallgatói vita keretében a marihuánafogyasztás jelenlegi szabályozásával kapcsolatos kérdésekre keressük majd a választ. A vita során FIKTÍV érdekképviselői csoportok képviselői vitatják meg a teljes legalizáció, a teljes tiltás, az orvosi felhasználás, a dekriminalizáció és az elterelés lehetőségeit és potenciális előnyeit vagy hátrányait.

A meghívott (fiktív) szervezetek:

- Polgárok a Drogok Ellen
- Civilek a Fájdalom Ellen
- Büntetés Helyett Elterelés Mozgalom
- Egy Zöldebb Jövőért Egyesület

A vita során olyan kérdések vetődnek fel, miszerint gyógyszer vagy inkább veszélyes narkotikum-e a marihuána? Használatát minden körülmények között tiltsuk, esetleg teljesen engedélyezzük? Létezik-e arany középút a marihuána felhasználási körét illetően? Milyen feltételekre és milyen jogi változtatásokra lenne szükség ahhoz, hogy legális lehessen a marihuána orvosi felhasználása?

A gyakorlat célja | egy téma alapos megvitatása, a különböző álláspontok összevetése

Eszközигény | szerepkártyák, a szervezetek leírása

Időkeret | órai előkészítés, otthoni felkészülés, a gyakorlat 60 perc

A gyakorlat menete

1. Kiosztjuk a szerepeket, a diákok egy-egy fiktív civil szervezet képviselői, a szervezetek a marihuánafogyasztással kapcsolatos különböző álláspontokat képviselnek, ezeket az álláspontokat vázlatosan kidolgozzuk, például megírjuk a fiktív szervezetek küldetésnyilatkozatait.
2. Otthoni felkészülés: a csoportok tagjai felkészülnek a vitára, felépítik érvrendszerüket, szakirodalmi forrásokat keresnek annak alátámasztására.
3. Kerekasztal: a kerekasztal-beszélgetést az oktató vagy egy hallgató moderálja. Minden szervezetnek 4 perce van az álláspontja bemutatására. Ezt követően 4 percben reagálhatnak egymás érveire.
4. A moderátor lezárja a beszélgetést.

JOGESETMEGOLDÁS

A jogesetmegoldás a jogszabályok alkalmazásának kézenfekvő módja, amely történhet egyszerű csoportmunka során is. Ebben az esetben minden csoport ugyanazon a jogeseten dolgozik, és nem adunk sajátos szempontokat, minden csoport ugyanazokra a kérdésekre keresi a választ. Ha a csoportok feldolgozták az ügyet, megválaszolták a kérdéseket, közösen megbeszéljük a válaszokat, kijavítjuk a félreértéseket, és megvitatjuk az eltérő álláspontokat.

A gyakorlat célja | a jogszabályok fogalmainak megértése, a bonyolultabb jogesetmegoldási feladatok megalapozása

Eszközigény | kinyomtatott jogesetek, kérdésekkel (csoportonként egy)

Időkeret | 30-45 perc

SZEREPIJÁTÉK

A jogesetek megoldásának bonyolultabb formáiban előre megadott szerepeket kapnak a diákok. Ennek legegyszerűbb formája az, hogy kiosztjuk a jogvitában érintett felek és a bíró, vagy más, döntésre hivatott szerv/személy szerepét. Ebben az esetben a hallgatók hosszabb időt kapnak arra, hogy kidolgozzák a szerepükhöz illeszkedő érveket, felépítsék álláspontjukat. Ez akár otthoni feladat is lehet, de egyszerűbb jogesetnél, problémánál az órai felkészülés is elég lehet.

A gyakorlat célja | a jogeset kapcsán a különböző álláspontok alaposabb megfontolása és megjelenítése, a jogszabály elmélyültebb alkalmazása

Eszközigény | kinyomtatott jogesetek a résztvevőknek, szükség van arra, hogy a csoportok félre tudjanak vonulni, hogy ne zavarják egymást

Időkeret | 45 perc

A gyakorlat menete | Háromfős csoportokat alakítunk, amelyekben két diák az (ügy)feleket, egy pedig a bírót (hatóságot stb.) képviseli. (Ha az ügyben több különböző álláspont van, mindegyiket külön hallgató játssza el. Egy-egy álláspontot többen is képviselhetnek közösen.)

A hallgatók feldolgozzák az ügyet, kialakítják az álláspontjukat, érveiket.

Ezt követően mindkét fél előadja az álláspontját, majd a „bíró” kap időt arra, hogy az érveket mérlegelje.

Ezután visszaülünk nagyobb körbe, és a bírók ismertetik a csoport előtt, hogy milyen érveket fogadtak el, illetve mely érveket tartottak kevésbé fontosnak, és miért, és ennek alapján milyen döntést hoztak az ügyben.

Ez a módszer tetszőlegesen alakítható, alkalmas bírósági, közigazgatási tárgyalás modellezésére (különösen hasznos az eljárásjogi szemináriumokon). Az alábbiakban néhány ilyen foglalkozás leírását ismertetem.

A jogesetmegoldások egészen bonyolultak is lehetnek, modellezve azt, amilyen helyzetekkel a diákok a gyakorlatban találkozhatnak majd. Az ilyen szerepjátékok időigényesek. Egyrészt a kurzus során egyszerűbb gyakorlatokkal érdemes előkészíteni őket, másrészt, ahogyan az előző foglalkozásnál, itt is érdemes a szerepeket előre kiosztani. Ekkor a felkészülés lehet otthoni munka, és a szerepjáték, ebben az esetben a megállapodásokkal kapcsolatos tárgyalások történhetnek az órán. Ahogyan az alábbi leírásból látható, ez a gyakorlat három, egymást követő órát is igénybe vesz, legalábbis részben.

A gyakorlat célja | a vita és megegyezés képességének fejlesztése, a kapcsolódó joganyag alapos megértése és alkalmazása

Eszközigény | szerepkártyák (ld. a 26. oldalon)

Időkeret | órai előkészítés 15 perc,
otthoni felkészülés,
a gyakorlat 60 perc,
a megállapodás írásba foglalt változatának értékelése írásban és visszajelzés adása az órán: 15 perc

A gyakorlat menete | 1. Kiosztjuk a szerepeket, a diákok egy-egy fiktív lakó képviselői.
2. Otthoni felkészülés: a csoportok tagjai felkészülnek a vitára, felépítik érvrendszerüket, és kidolgozzák annak jogi hátterét.
3. Tárgyalás: a tárgyalást az oktató moderálja. Minden csoportnak 4 perce van az álláspontja bemutatására. Ezt követően 4 percben reagálhatnak egymás érveire.
4. Az oktató lezárja a tárgyalást.
5. A tárgyalás lezárása után a résztvevők megbeszélik a gyakorlat tapasztalatait. Mit tanultak ebből? Milyen stratégiákat alkalmaztak a tárgyalás során? Mi működött, és mit csinálnának másképp legközelebb?
6. Az írásbeli megállapodás kidolgozása szintén lehet otthoni feladat.

¹³ Dologi jogi szeminárium, Tőkey Balázs

HASZNÁLATI MEGÁLLAPODÁS MEGKÖTÉSE EGY OSZTATLAN KÖZÖS TULAJDONÚ INGATLAN LAKÓI KÖZÖTT

A mai napon egy olyan ingatlan tulajdonosai szeretnének használati megállapodást kötni, amely osztatlan közös tulajdonban áll. Az ingatlanon egy olyan lakóépület található, amelyen négy egyforma területű lakás található, kettő a földszinten, kettő az emeleten. Az épületben van egy 150 m²-es pince, amelyben nincsenek különálló helyiségek, ezért jelenleg senki sem használja. Az épületet körülvevő kert nagy, pázsit van rajta és fák. A két földszinti lakásnak olyan terasza van, amely közvetlen kapcsolatot teremt a kerttel.

Az ingatlan használatát korábban megállapodással nem rendezték, ennek megkötése a lakók részéről két okból merült fel. Egyrészt a kertkapu zárja elromlott, az épület kapuján pedig nincs zár, így szabadon lehet bejárni az ingatlanba, mely helyzetet rendezni kell. Másrészt kiderült, hogy az önkormányzat január 1-től fizető parkolási övezetet alakít ki az utcában, ahol egy óra várakozási díj 300.- Ft lesz. Az önkormányzat a 30/2010. (VI. 4.) Főv. Kgy. rendelet 10. § (5) bekezdése alapján a lehető legmagasabb összegben, az adott területen fizetendő egyórai várakozási díj kétszázötvenszeresében határozta meg a lakossági várakozási hozzájárulás éves díját, mely kiváltása esetén a lakók a parkolási zónában egy évig külön díj fizetése nélkül parkolhatnak. Ezért felmerült annak a lehetősége, hogy a kertben kocsibeállókát kellene kialakítani.

A használati megállapodást előkészítő megbeszélésre valamennyi tulajdonos az ügyvédjét küldte el.

A. Önök özvegy Szemerkényi Győzőnét képviselik, aki az egyik földszinti lakásban lakik. Már rosszul hall, ezért mindig hangosan hallgatja a tévét (természetesen egész éjszaka, mert tévézés közben mindig elalszik). Szeretne egy olyan kis virágskertet a terasza mellett, amelyet csak ő használhat. Meglehetősen bizalmatlan személyiség, rosszul van attól, ha ismeretlenek vannak a közelében, nagyon fél mindentől, legszívesebben bezárkózna a lakásába. Tisztaságmániás, ezért nem szereti az állatokat, állandó problémája az, hogy a lépcsőházban kosz van, és hogy a kert nincs rendben tartva. Autója nincs, kevés pénze van, a nyugdíjából él, nem akar semmiért sem fizetni, a jogi képviselőtért sem fizet, mert az egyik állandó brizdspartnerének a gyermeke az az ügyvéd, aki szívességi alapon elvállalta a megbízást.

B. Önök Kovács Lajost képviselik, aki az egyik földszinti lakásban neveli egyedülálló apaként két gyermekét, Lorándot és Lénát. Lajos nagyon sokat dolgozik, ezért számára különösen fontos, hogy amikor otthon van, nyugodtan tudjon pihenni. Léna 8 éves, éppen most kezdett el hegedülni. Loránd 6 éves, nagyon szeretne egy nagytestű kutyát, amelynek sok helyre van szüksége. Ezenkívül Lajos szeretné, ha lenne egy önálló, leválasztott kertrészüik a terasz mellett, ahol a gyerekei nyugodtan játszhatnak, kitehetik a gumiasztalukat és a műanyag medencéjüket nyáron stb. Lajosnak van autója, az anyagi helyzete átlagos: nem keres rosszul, de egyedül tartja el két gyermekét.

C. Önök Szép Esztert és Nagy Balázst képviselik, akik az egyik emeleti lakásban laknak. Fiatalok, sokszor van náluk vendégség, gyakran hajnalig. Balázs sokat barkácsol, szeretné műhelyként használni legalább egy részét a pincének. Eszter dohányzik. Nem tartanak rendet maguk körül. Szeretnék rendszeresen használni a kertet, például nyáron meghívják a barátait, hogy ott együtt sörözzenek stb. Jelenleg az esküvőre gyűjtenek, autójuk még nincs, legfeljebb néhány év múlva vennék, amikor majd több pénzt keresnek, és gyermekük is lesz.

D. Önök Szigethy Károlyt képviselik, aki most vette meg az egyik emeleti lakást, hogy ott magánfodrászatot nyisson. Ehhez fel kell újítani és át kell alakítani a lakást, amelyet szeretne minél hamarabb befejezni. Ennek megfelelően nem akar a lakásban élni. Örülne, ha lennének kocsibeállók, amelyeket a vendégei tudnának használni. Emellett a pincét is szívesen használná, hogy ott tárolja a fodrászat üzemeltetéséhez szükséges kellékeket. Jó anyagi helyzetben van, ő maga nem akar részt venni a ház mindennapi életében, nem akar semmilyen feladatot elvégezni, inkább mindent kifizet.

A gyakorlat során a diákok egy egyeztetést modelleznek, majd az oktatóval közösen azonosítják azokat a közigazgatási feladat- és cselekvéstípusokat, amelyek szükségesek a hajléktalanság kezelésére.

A gyakorlat célja | A szerepjáték célja annak feltérképezése, hogy milyen közigazgatási feladatok adódnak a hajléktalanság kezelésével kapcsolatban a fővárosban.

Eszközigény | szerepkártyák

Időkeret | otthoni felkészülés,
a gyakorlat 60 perc,
értékelés és visszajelzés az órán: 15 perc

A gyakorlat menete |

1. Kiosztjuk a szerepeket.
2. Otthoni felkészülés: a csoportok tagjai felkészülnek a tanácskozásra, felépítik érvrendszerüket, és kidolgozzák annak jogi és szakirodalmi hátterét.
3. Tárgyalás: a tanácskozást az a hallgató moderálja, aki a főpolgármester-helyettes szerepében van. Minden csoportnak 4 perce van az álláspontja bemutatására. Ezt követően 4 percben reagálhatnak egymás érveire.
4. A moderátor lezárja a tanácskozást.
5. A diákok az oktatóval közösen megbeszélik, hogy milyen a tanácskozáson említett intézkedések milyen feladat- és cselekvéstípusokba tartoznak.
6. Feladat: A résztvevők szerepüknek megfelelően készítsenek javaslatokat a fővárosi hajléktalanság kezelésére. A feladat megoldása során térjenek ki arra, hogy
 - milyen problémákkal szembesülnek a munkájuk során;
 - milyen közigazgatási (rész)feladatokat és
 - milyen közigazgatási cselekvésekettartanak szükségesnek a probléma megoldására.

¹⁴ FAZEKAS János (szerk.): Közigazgatási jogi jogeset- és példatár I. ELTE ÁJK Közigazgatási Jogi Tanszék, 2015. 4. o.

*A tanácskozás levezetője:
a fővárosi szociális ügyekért felelős
főpolgármester-helyettes*

*Főpolgármesteri Hivatal
szociális ügyosztálya
(az előkészületek során a főpolgármester-
helyettes is ide tartozik)*

Közterület-felügyelet munkatársai

*Budapesti Rendőr-
főkapitányság munkatársai*

*Az V., a VIII., a X. kerületek
polgármesteri hivatalai
szociális ügyosztályainak vezetői*

*Menhely Alapítvány (alapító okirata szerint
a hajléktalanok utcai segítségét, étkeztetését,
nappali melegedőit, éjjeli menedékhelyeit
stb. működtető szervezet)*

*Szociálpolitikáért felelős
minisztérium képviselője*

REFLEXIÓ ÉS LEZÁRÁS

A foglalkozások lezárásának nincsenek sajátos, csak a jogász-képzésre jellemző vonásai. Ahogyan általában, itt is fontos, hogy megbeszéljük, feldolgozzuk a diákokkal a történeteket, különösen a bonyolultabb foglalkozások, témák után, vagy akkor, ha a gyakorlat vagy az óra a diákokat érzelmileg is bevon-ta. A lezárás az óra legfontosabb része. A lezárásra is igaz az egyszerűség és funkcionalitás elve: alkalmas lehet például az a kérdés, hogy mi az a szó, ami megmarad, az óra, a foglalkozás mottója lehetne, vagy az, hogy mi volt újdonság az óra során, vagy mi maradt meg az órán tapasztaltakból. Igyekezzünk olyan záró-kérdést vagy feladatot adni, ami érdemi reflexióra, az órán törté-netek átgondolására ösztönzi a diákokat. A reflexió és az óra során a visszajelzések adása is olyan képesség, amelyet fokozatosan fej-leszthetünk.¹⁵

SZÁMONKÉRÉS ÉS ÉRTÉKELÉS

A számonkérés meghatározó a tanulási folyamat szempontjából. A készségfejlesztés kulcsa az, hogy a kurzus során és az egyes feladatokhoz kapcsolódóan is előre meghatározottak és világosak az elvárások, és ezek igazodnak a kurzus céljaihoz. A feldolgozás, visszajelzés és reflexió a tanulási folyamat kulcsa (ld. tapasztalati tanulás, 9. o.) Meg kell különböztetnünk egymástól a kurzus és az egyes feladatok értékelését. A szemináriumi munka témájához szorosabban az utóbbi tartozik. Ezzel kapcsolatban fontos a for-matív és szummatív értékelés közötti különbség.

A szummatív értékelést az oktató végzi a szemináriumon, de an-nak érdekében, hogy a tanulási folyamat hatékony legyen, érde-mes minél inkább bevonni a diákokat a folyamat tervezésébe is, és alkalmazni olyan módszereket, amelyekkel egymás munkáját és a saját fejlődésüket értékelik. Pl. ha a szemináriumon valamilyen prezentáció jellegű feladatot végeznek a diákok, bevonhatjuk őket az értékelésbe úgy, hogy az előre meghatározott, az oktató által is használt szempontrendszer szerint értékelik a többiek teljesítmé-nyét, és azok, akik a legjobb értékelést kapták a többi résztvevőtől, pluszpontokat kapnak. A konstruktív visszajelzés adása nagyon fontos képesség, amelyet ezekkel a gyakorlatokkal erősíthetünk

FORMATÍV ÉS SZUMMATÍV ÉRTÉKELÉS

A formatív értékelés a tanulási folyamat megalapozását szolgálja, ide tartoznak azok a tevékenységek, amelyekkel az oktató a diákok már meglévő tudását méri fel. A formatív értékelés célja az, hogy a tanulási folyamat tervezését a résztvevők igényeihez és meglévő tudásához lehessen igazítani. A szummatív értékelés az egyes tevékenységek hatékonyságát méri, vagyis azt, hogy a kitűzött célok tekintetében bekövetkezett-e fejlődés a kurzus során.

ARENDS, Richard I.: Learning to Teach. 3rd Ed. Dubuque, 1998. 213. o.

¹⁵ Ehhez lásd: TAKÁCS Viktória: A reflexió iskolája 1#. Diablog, 2016. <https://i-dia.org/blog/a-reflexio-iskolaja-1>

a kurzus során. A Moodle lehetőséget ad arra, hogy olyan feladatokat készítsünk, amelyekben a diákok értékelik, segítik egymás munkáját. Az önértékelés különböző formái szintén hasznosak lehetnek.

A diákokat bevonhatjuk a tanulási folyamat alakításába. Így egyrészt szabadságot és felelősséget adunk nekik, másrészt kihasználhatjuk azt, hogy a legjobban ők ismerik saját magukat, képességeiket és igényeiket, így érdemes rájuk hagyatkozni ezek megítélésében. Ugyanakkor ez a szemlélet ellentétes a tanításról és tanulásról vallott szokásos elképzelésekkel, idegen lehet a diákok számára, akik esetleg nem tudnak mit kezdeni ezzel az önállósággal és döntési felelősséggel. Ha a kurzus céljai világosak, megadhatunk alternatív számonkérési formákat, amelyekkel egy-egy tudáselem, készség, képesség, attitűd fejlődését mérjük, és amelyek közül a diák választhat. Vagy teljes mértékben rájuk bízhatjuk a számonkérési formák kidolgozását, ebben az esetben az oktató csak azt határozza meg, hogy a kurzus különböző szinten való teljesítéséhez a félév során hány pontot kell szereznie a hallgatónak a különböző témakörökből. Ezt követően a diák kidolgozza a saját képességeihez leginkább illő tesztet, esszékérdést vagy más feladatot, és az oktató „csak” azt adja meg, hogy az adott feladattal hány pontot lehetne szerezni, ha hibátlanul teljesítené a diák.

AZ OTTHONI FELKÉSZÜLÉS SZÁMONKÉRÉSE

////////////////////////////////////
„Amennyiben valóban célom a készségek fejlesztése, a házi feladatok személyre szabott értékelése és visszajelzése olyan mértékben időigényes, ami nem fér bele az oktatói munkaidőbe. El kellene ismerni, s ez esetben el is kellene várni azt, hogy az oktatók rendszeren foglalkozzanak a hallgatók tudásával, értékes, értékelhető visszajelzéseket adjanak a hallgatók munkáira.”
– idézet egy oktatói interjúból

Az órára való felkészülés fontos eleme az, hogy a tananyagok elérhetőek legyenek és világos legyen a diákok számára, hogy mit, milyen szempontok szerint kell feldolgozniuk a szemináriumra. A biztonságos, kiszámítható keretek megteremtésén túl a legfontosabb motivációt a számonkérés jelenti. Ha a világos kereteken túl a folyamatos számonkérés folyamatos érdemi visszajelzéssel is párosul, akkor a tanulás legfontosabb, az oktató által biztosítható feltételei megvannak. A lexikális ismeretek elsajátítását könnyebb ellenőrizni, erre a rövid órai dolgozatok is alkalmasak, de az ismeretek felidézésénél bonyolultabb (avagy: a Bloom-taxonómia magasabb szintjén álló) készségeket mozgósító feladatok esetében a visszajelzés időigényes lehet, ami az oktatók számára nehézségeket okozhat.

Az órára való felkészülés ellenőrzésének bevett módszere a jogászképzésben az órai dolgozatok megírása. Ezek lehetnek egészen rövidek, pár percesek, de akár félórás, átfogó dolgozatok is.

Több oktató elmondta, hogy önmagában a tesztek megírása nem elég a tanuláshoz, a visszajelzés (és reflexió) nagyon fontos eleme a tanulásnak. A válaszok részletes megbeszélése a dolgozat után például hatékony eszköz lehet a kulcskérdések megbeszélésében. De az is hasznos és ösztönzi a felkészülést, ha diákok a dolgozat előtt tehetik fel a kérdéseiket, van lehetőség a tananyagot közösen megbeszélni a számonkérés előtt.

„– Mit teszel azért, hogy segítsd a diákjaidat a tanulásban?

– Minden órán zh-t íratok. A dolgozatok teljesen lefedik a félévi tananyagot, nemcsak kiragadott témák alapján haladunk. A zh-k egyben tételvázlatnak is elmennek, szinte minden bennük van, ami a fejezetben fontos vagy kiemelt.”

– idézet egy oktatói interjúból

ESSZÉK ÉS MÁS OTTHONI FELADATOK

Ha a tudás és megértés szintjén a diákok ismerik a tananyagot, bonyolultabb (alkalmazást, elemzést, szintézist igénylő) feladatokra kerülhet sor az órán, ezzel foglalkozik az előző rész. De az otthoni feladatok sem szorítkoznak szükségszerűen a magolásra. Egy korábbi példában a feldolgozást segítő kérdések mellett „elemző kérdések” is szerepeltek. Ezek alapján az otthoni feladat lehet olyan érvelő esszé megírása, amely már a megszerzett tudás alkalmazását igényli. A tételes jogi tárgyakkal hasonló otthoni feladat lehet egy-egy jogeset megoldása, beadvány, okirat megírása.

A fokozatosság nagyon fontos: amíg a diákok nem rendelkeznek biztos tudással a témában, az elemzést igénylő feladatokat nem tudják teljesíteni. Emellett az elemzést és magasabb szintű kompetenciákat igénylő feladatoknál fontos motiváló tényező lehet a feladat kiválasztásának szabadsága (pl. különböző témák közül), és az is, ha a feladatnak valamilyen, a tanórán túlmutató haszna is van, pl. nagyobb nyilvánossághoz is eljut, vagy akár segítséget jelent másoknak.

Az otthoni feladatok olyan kompetenciákat is fejleszthetnek, amelyek túlmutatnak egy-egy kurzus témáján, és bár szinte minden órán szükség lenne ezek használatára, jelenleg mégsem szerepelnek a tantervben. Ilyen alapkompétencia az érvelési és íráskészség, a beszédkészség, és a szakirodalmi szövegek, jogszabályok feldolgozásának képessége (értő olvasás, a lényeg kiemelésének képessége). Visszautalva a füzet egy korábbi részére: fontos len-

ne az, hogy a tantervben legyenek olyan alapozó tárgyak, amelyek célja kifejezetten ezeknek a készségeknek a fejlesztése. Emellett azonban minden kurzus fontos feladata az, hogy ezeket a készségeket kialakítsa és elmélyítse, ezek olyan „horizontális szempontok”, amelyekre a kurzus megtervezése során figyelemmel kell lenni.

A kurzus tananyagához hasonlóan olyan jegyzeteket is készíthetünk, amelyek a feladatokhoz szükséges készségek fejlesztésében segítenek a diákoknak (Hogyan írjunk esszét? Hogyan készítsünk bibliográfiát? Hogyan mutassuk be egy jogeset megoldását?), illetve olyan szakirodalmat megadni, amely segít ezeknek az alapvető készségeknek a fejlesztésében. Emellett ezeknél a feladatoknál különösen fontos, hogy az értékelés szempontjai előre meghatározottak és világosak legyenek.

PÉLDA: PREZENTÁCIÓ TARTÁSA – A FELADAT LEÍRÁSA A MOODLE-BEN

A csoportos kutatási projekthez tartozó utolsó részfeladat egy prezentáció elkészítése és előadása, amelyhez ppt vagy prezi is tartozik (ezt kell feltölteni a feladathoz).

TARTALMI KÖVETELMÉNYEK (6 pont)

A feladat a kutatási terv bemutatása, az alábbi szempontok kifejtésével:

1. Mi a kutatási érdeklődés, motiváció, miért fontos, érdekes ez a téma? (1 pont)
2. Milyen konkrét kutatási kérdésekre kerestek választ? (1 pont)
3. Az elméleti háttér, alapfogalmak bemutatása (az összegyűjtött szakirodalom áttekintése alapján) (2 pont)
4. A módszertan és a kutatás lépéseinek, ütemezésének bemutatása (2 pont)
5. Etikai kérdések (1 pont)

FORMAI KÖVETELMÉNYEK (4 pont)

1. a prezentáció időtartama 10 perc, a csoport egy tagja tartsa meg (az előkészítésben többen is részt vehetnek)
2. a diák legyenek áttekinthetőek:
 - ehhez célszerű nem talpas betűtípust választani, pl. Arial, Calibri, Helvetica, Verdana, ezek olvashatóbbak kivetítve
 - ne legyen 36 pontnál kisebb betűméretű szöveg a dián
 - kulcsszavak szerepeljenek a diákon, ne egész mondatok, hacsak nincs valami különös oka az ellenkezőjének
 - egy dián legfeljebb 7 vázlatpont legyen
3. a prezentáció legyen szép, de visszafogott, a látványelemek szolgáljanak valamilyen célt, ne vonják el a figyelmet a tartalomról
4. a prezentáció célja az, hogy olyasmit jelenítsen meg, amit nem tudtok elmondani, vagyis ne a vázlat szerepeljen a diákon, hanem pl. ábrák, diagramok, képek (magatoknak viszont érdemes lehet vázlatot készíteni)

Az otthoni feladatok rendkívül sokszínűek lehetnek, magukban foglalhatnak csoportmunkát, kutatást, alkotó folyamatokat (pl. fotósorozat vagy film készítése).

FOTÓPREZENTÁCIÓ

A fotóprezentáció egyik lehetséges formája, hogy a tanulók egy általuk készített fotót mutatnak be a témával kapcsolatban. A fotó elkészítése és a csoportban való bemutatása értelemszerűen a témával kapcsolatos vélekedések alapos átgondolására épül, kreatív módon fejezi ki a diák véleményét és hozza mozgásba a meglévő tudását. Más, az órára való felkészülést igénylő feladatokhoz hasonlóan a fotóprezentációk készítése is alkalmas arra, hogy az órán korábban kialakított álláspontok megbeszélésére, megvitatására kerüljön sor, vagyis alkalmas az érdeklődés felkeltésére, a témába való bevonásra. A fotók témája bármi lehet, tárgy, portré, esemény, rendezvény stb., ami a tanuló szerint az adott probléma jellemző aspektusát ragadja meg. A diákok a fotókat bemutatják az órán, röviden ismertetik azt, hogy hogyan készült, miért ezt a képet választották, az óra témájához hogyan kapcsolódik.

A fotóprezentáció állhat mások által készített kép kiválasztásából és bemutatásából is, ezek lehetnek a témához kapcsolódó művészeti alkotások, reklámok stb. A fotóprezentáció ebben a megközelítésben lehetőséget ad a létező kulturális minták, bevett, rögzült ábrázolási módok feltérképezésére és ennek megbeszélésére, azonosítására az óra (illetve a kurzus) értelmezési keretében, és segíti az önálló véleményformálás képességének fejlesztését.

5

ZÁRSZÓ

Ez a füzet rövid bevezető, amely kiindulópontot kívánt adni a szemináriumok tervezéséhez. Remélem, hogy segítséget nyújt azoknak a jogászképzésben dolgozó tanároknak, akik fejlődni szeretnének oktatóként, és érdemi vitákat indít el, amelyek hozzásegítenek minket ahhoz, hogy nagyobb ívű és alaposabb munkák szülessenek a jövőben ebben a témában. Emellett nagyon fontosnak tartom, hogy folyamatos képzések segítsék az oktatókat a tanítás tanulásában. Ugyanakkor végső soron azt hiszem, annak, hogy ez a füzet és ez a füzet sorozat „életre keljen”, a kulcsa az, hogy olyan oktatói műhelyek jöjjenek létre, ahol akár az ebben a füzetben szereplő, akár más módszereket és elgondolásokat folyamatosan ki lehet próbálni és meg lehet vitatni.

6 FÜGGELÉK

INTERJÚVÁZLAT (OKTATÓI INTERJÚK)¹⁶

Az alábbi interjúvázlatot elsősorban nem azért adjuk közre, hogy a füzetet megalapozó kutatás módszertanát bemutassuk, hanem azért, mert nagyon jó eszköz az oktatói önértékeléshez.

TANULÁS

1. Mit gondolsz, hogyan tanulnak az emberi lények?
2. Mit szeretnél, hogy megtanuljanak a diákjaid?
3. Hol történik a tanulás a kurzusaidon?
4. Mit teszel azért, hogy tanulásra motiváld a diákjaidat?
5. Mit teszel azért, hogy segítsd a diákjaidat a tanulásban?
6. Milyen tanulási kihívásokkal néznek szembe a diákjaid a kurzusaidon?
7. Milyen kihívásokkal szembesülsz, amikor segíted a diákjaid tanulását?

TANÍTÁS

1. Hogyan készülsz a tanításra? Milyen kérdéseket teszel fel magadnak felkészülés közben?
2. Melyek az elsődleges, leggyakrabban használt tanítási módszereid?
3. Melyek a legfőbb, leggyakrabban használt otthoni feladatok, amelyeket használasz?
4. Mit találnak érdekesítőnek a diákok a kurzusaidon?
5. Hogyan kezded a kurzusaidat? Hogyan fejezed be őket?
6. Tudnál mondani egy jó metaforát, ami leírja a tanítási megközelítésed?

VISZONYOK

1. Hogy írnád le a kapcsolataidat a diákjaiddal?
2. Mit szeretsz a leginkább a diákjaidban?
3. Mit szeretsz a legkevésbé a diákjaidban?

¹⁶ (SCHWARTZ et. al. 2013: 327–328.)

ÉRTÉKELÉS

1. *Hogyan adsz visszajelzést a diákjaidnak a kurzus során?*
2. *Hogyan értékeled a diákokat?*
3. *Hogyan ellenőrzöd a saját fejlődésed és értékeled a saját erőfeszítéseidet?*
4. *Honnan tudod, hogy jól végezted a tanítási feladataidat egy órán?*
5. *Honnan tudod, hogy jól végezted a tanítási feladataidat egy kurzuson?*

ÁLTALÁNOS

1. *Van valamilyen bizonyítékod arra, hogy a diákjaid megtanulják azt, amit szeretnél, hogy megtanuljanak?*

FELHASZNÁLT IRODALOM

ADAMOVA, Ludmila – MURÁRIKOVÁ, Petra (eds.): *Innovating Teaching and Learning. Reports from University Lecturers.* Leverkusen, 2013.

ARENDTS, Richard I.: *Learning to Teach.* 3rd Ed. Dubuque, 1998.

FAZEKAS János (szerk.): *Közigazgatási jogi jogeset- és példatár I. ELTE ÁJK Közigazgatási Jogi Tanszék,* Budapest, 2015.

KISS László Roland: *Gondolattérképek újratöltve. Speckoped,* 2014. (<http://speckoped.blogspot.hu/2014/06/gondolatterkepek-ujratoltve.html>)

KOLB, D. A. – FRY, R. E.: *Towards an applied theory of experiential learning.* New York, 1975.

SCHWARTZ, Michael Hunter – HESS, Gerald F. – SPARROW, Sophie M.: *What the best law teachers do?* Cambridge - London, 2013.

TAKÁCS Viktória (szerk.): *Gondolkodjunk 3D-ben! Budapest,* 2014. (<https://i-dia.org/#kiadvanyaink>)

TAKÁCS Viktória: *A reflexió iskolája 1#. Budapest,* 2016. (Diablog, <https://i-dia.org/blog/a-reflexio-iskolaja-1/>)

ISBN 978-963-284-891-4

9 789632 848914